



Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

14 septembrie 2017*

„Trimitere preliminară – Concurență – Articolul 102 TFUE – Abuz de poziție dominantă – Noțiunea «preț inechitabil» – Redevențe percepute de un organism de gestiune colectivă a drepturilor de autor – Comparatie cu tarifele practicate în alte state membre – Alegerea statelor de referință – Criterii de apreciere a prețurilor – Calculul amenzii”

În cauza C-177/16,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Augstākā tiesa Administratīvo lietu departaments (Curtea Supremă, Departamentul pentru cauze administrative, Letonia), prin decizia din 22 martie 2016, primită de Curte la 29 martie 2016, în procedura

Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autoru apvienība

împotriva

Konkurences padome,

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul M. Ilešič, președinte de cameră, doamna A. Prechal (raportor), domnul A. Rosas, doamna C. Toader și domnul E. Jarašiūnas, judecători,

avocat general: domnul N. Wahl,

grefier: doamna X. Lopez Bancalari, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 8 februarie 2017,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autoru apvienība, de U. Zeltiņš, de S. Novicka și de D. Silava-Tomsone, advokāti;
- pentru guvernul leton, de J. Treijs-Gigulis, de I. Kalniņš, de G. Bambāne, de I. Kucina și de D. Pelše, în calitate de agenți;
- pentru guvernul german, de A. Lippstreu și de T. Henze, în calitate de agenți;
- pentru guvernul spaniol, de M. Sampol Pucurull, în calitate de agent;
- pentru guvernul neerlandez, de M. H. S. Gijzen și de M. K. Bulterman, în calitate de agenți;

* Limba de procedură: letona.

– pentru Comisia Europeană, de C. Vollrath, de I. Rubene și de F. Castilla Contreras, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 6 aprilie 2017,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 102 al doilea paragraf litera (a) TFUE.
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autoru apvienība (Agenția de consultări cu privire la drepturile de autor și la comunicare/Asociația letonă a autorilor, Letonia) (denumită în continuare „AKKA/LAA”), pe de o parte, și Konkurences padome (Consiliul Concurenței, Letonia), pe de altă parte, în legătură cu o amendă aplicată de acesta din urmă AKKA/LAA ca urmare a unui abuz de poziție dominantă.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Articolul 3 din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele [101 și 102 TFUE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167), poartă titlul „Raportul dintre articolele [101 și 102 TFUE] și legislațiile naționale de concurență” și prevede la alineatul (1):

„[...] Atunci când autoritățile de concurență ale statelor membre sau instanțele naționale aplică legislația națională de concurență oricărui abuz interzis de articolul [102 TFUE], acestea aplică de asemenea articolul [102 TFUE].”

- 4 Articolul 5 din acest regulament, intitulat „Competențele autorităților de concurență ale statelor membre”, prevede la primul paragraf:

„Autoritățile de concurență ale statelor membre sunt competente să aplice articolele [101 și 102 TFUE] în cazuri individuale. În acest scop, acționând din oficiu sau ca urmare a unei plângeri, ele pot lua următoarele decizii:

[...]

- să impună amenzi, penalități cu titlu cominatoriu sau orice alte sancțiuni prevăzute de dreptul lor național.

[...]”

- 5 Articolul 23 din regulamentul menționat, intitulat „Amenzi”, prevede la alineatele (2) și (3):

„(2) Comisia poate aplica, prin decizie, amenzi asupra întreprinderilor și asociațiilor de întreprinderi atunci când, în mod intenționat sau din neglijență, acestea:

(a) încalcă articolul [101] sau articolul [102 TFUE] [...]

[...]

Pentru fiecare întreprindere și asociație de întreprinderi care participă la încălcarea normelor, amenda nu depășește 10 % din cifra de afaceri totală din exercițiul financiar precedent.

[...]

(3) La stabilirea valorii amenzii, se iau în considerare atât gravitatea, cât și durata încălcării.”

Dreptul leton

- 6 Articolul 13 din Konkurences likums (Legea concurenței) din 4 octombrie 2001 (*Latvijas Vēstnesis*, 2001, nr. 151) are același conținut ca articolul 102 al doilea paragraf litera (a) TFUE.

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 7 AKKA/LAA, organism de gestiune colectivă a drepturilor de autor privind operele muzicale, este singura entitate autorizată în Letonia să acorde licențe cu titlu oneros pentru comunicarea către public a operelor muzicale ale căror drepturi de autor le gestionează. Ea colectează redevențele din care sunt remunerați titularii de drepturi de autori letoni și, prin intermediul unor contracte încheiate cu organisme de gestiune străine, cele din care sunt remunerați titularii de drepturi străini. Printre cei cărora le-a acordat licență figurează în special magazine și spații de servicii, în calitate de utilizatori de opere protejate prin dreptul de autor și drepturile conexe.
- 8 Prin decizia din 1 decembrie 2008, Consiliul Concurenței a aplicat AKKA/LAA o amendă ca urmare a unui abuz de poziție dominantă întrucât a aplicat tarife excesive. AKKA/LAA a stabilit, în consecință, noi tarife aplicabile începând cu anul 2011. La 31 mai 2012, Consiliul Concurenței a deschis o procedură de investigare referitoare la noile tarife.
- 9 În cadrul acestei proceduri, Consiliul Concurenței a comparat, în primul rând, tarifele aplicate în Letonia pentru utilizarea de opere muzicale în magazine și în spații de servicii cu cele aplicate în Lituania și în Estonia în calitate de state membre limitrofe și piețe vecine. Consiliul Concurenței a constatat că tarifele aplicate în Letonia erau mai ridicate decât cele aplicate în Estonia și, în majoritatea cazurilor, decât cele facturate în Lituania. Astfel, în timp ce, în aceste trei state membre, tarifele sunt stabilite în funcție de suprafața magazinului sau a spațiului de servicii în cauză, Consiliul Concurenței a arătat că, pentru suprafețele cuprinse între 81 m² și 201-300 m², tarifele aplicate în Letonia erau de două sau de trei ori mai ridicate decât cele aplicate în celelalte două state baltice.
- 10 În al doilea rând, Consiliul Concurenței, întemeindu-se pe indicele de paritate a puterii de cumpărare (denumit în continuare „indicele PPC”), a efectuat o comparație cu tarifele în vigoare în alte aproximativ douăzeci de state membre și a constatat în această privință că tarifele datorate în Letonia depășeau cu 50 % până la 100 % nivelul mediu al celor practicate în aceste alte state membre. Mai special, pentru magazinele sau pentru spațiile de servicii cu o suprafață de la 85,5 m² până la aproximativ 140 m², numai tarifele aplicate în România ar fi fost mai ridicate.
- 11 Considerând că tarifele în vigoare în Letonia, pe segmentele în care acestea erau semnificativ mai ridicate decât în Estonia și în Lituania, nu erau echitabile, Consiliul Concurenței, printr-o decizie din 2 aprilie 2013, a aplicat AKKA/LAA o amendă de 45 645,83 lats letoni (LVL) (aproximativ 32 080 de euro) pentru abuz de poziție dominantă, în temeiul articolului 13 alineatul (1) punctul 4 din Legea concurenței și al articolului 102 al doilea paragraf litera (a) TFUE (denumită în continuare „decizia atacată”). Consiliul Concurenței a calculat cuantumul acestei amenzi pe baza cifrei de afaceri a AKKA/LAA, estimând în această privință că remunerațiile percepute pentru titularii de drepturi constituiau o parte integrantă a cifrei de afaceri a acestui organism și trebuiau să fie luate în considerare.

- 12 AKKA/LAA a sesizat Administratīvā apgabaltiesa (Curtea Administrativă Regională, Letonia) cu o acțiune în vederea anulării deciziei atacate, invocând în esență patru argumente în susținerea acestei acțiuni. În primul rând, Consiliul Concurenței ar fi restrâns în mare parte compararea tarifelor aplicabile în Letonia la cele aplicabile în statele limitrofe, și anume Estonia și Lituania, deși, având în vedere produsul intern brut, precum și nivelul prețurilor, situația din Letonia ar fi comparabilă și cu cele din Bulgaria, din România, din Polonia și din Ungaria. În al doilea rând, Consiliul Concurenței nu ar fi indicat în mod inteligibil metoda potrivit căreia au fost calculate tarifele de referință. În al treilea rând, Consiliul Concurenței ar fi considerat în mod eronat că AKKA/LAA trebuia să justifice cuantumul acestor tarife. În al patrulea rând, Consiliul Concurenței nu ar fi trebuit să țină seama, pentru calculul amenzii AKKA/LAA, de sumele percepute pentru remunerarea autorilor, dat fiind că aceste sume nu aparțin patrimoniului acestui organism.
- 13 Prin hotărârea din 9 februarie 2015, Administratīvā apgabaltiesa (Curtea Administrativă Regională) a anulat în parte decizia atacată. Este adevărat că această instanță a considerat că Consiliul Concurenței a constatat în mod întemeiat existența unui abuz de poziție dominantă din partea AKKA/LAA. De asemenea, ea a apreciat că compararea tarifelor pentru același tip de prestații între Letonia, Estonia și Lituania era justificată și că AKKA/LAA nu a furnizat o explicație privind faptul că tarifele aplicabile în Letonia erau semnificativ mai ridicate decât cele aplicabile în Estonia și în Lituania. Cu toate acestea, întrucât a reținut că Consiliul Concurenței a ținut seama în mod nejustificat de sumele percepute pentru remunerarea autorilor, instanța menționată a obligat Consiliul Concurenței să recalculeze cuantumul amenzii într-un termen de două luni de la pronunțarea hotărârii sale.
- 14 AKKA/LAA a declarat recurs la instanța de trimitere împotriva acestei hotărâri în măsura în care prin aceasta nu i s-au admis toate pretențiile. La rândul său, și Consiliul Concurenței a declarat recurs împotriva hotărârii menționate în măsura în care, prin aceasta, Administratīvā apgabaltiesa (Curtea Administrativă Regională) a anulat dispozițiile din decizia atacată referitoare la amenda aplicată.
- 15 Potrivit AKKA/LAA, Administratīvā apgabaltiesa (Curtea Administrativă Regională) nu a formulat criterii obiective și controlabile care ar justifica faptul că tarifele aplicabile în Letonia pot fi comparate cu cele din Estonia și din Lituania. Astfel, această instanță nu s-ar fi întemeiat pe criterii economice, ci pe criterii referitoare la situația teritorială, istorică și culturală comună a statelor menționate.
- 16 Or, respectivul organism contestă printre altele că proximitatea geografică a celorlalte state baltice poate fi un criteriu decisiv.
- 17 La rândul său, Consiliul Concurenței arată că amenda aplicată este conformă cu legislația națională în vigoare. El subliniază în special că, în dreptul concurenței, prin „cifra de afaceri” trebuie să se înțeleagă cuantumul total al tuturor veniturilor care rezultă din activitatea economică, care, în speță, include sumele percepute de AKKA/LAA pentru remunerarea autorilor.
- 18 Augstākā tiesa Administratīvo lietu departaments (Curtea Supremă, Departamentul pentru cauze administrative, Letonia) ridică problema interpretării care trebuie dată articolului 102 al doilea paragraf litera (a) TFUE. În primul rând, această instanță se întreabă dacă activitățile AKKA/LAA au o incidență asupra comerțului dintre statele membre și, prin urmare, dacă cauza principală intră în domeniul de aplicare al acestei dispoziții. În al doilea rând, instanța menționată are îndoieli în ceea ce privește metoda reținută pentru stabilirea caracterului inechitabil al prețurilor. În al treilea rând, aceasta are ezitări în ceea ce privește calculul amenzii, în special cu privire la problema dacă trebuie luate în considerare în acest scop remunerațiile destinate titularilor de drepturi.
- 19 În ceea ce privește primul aspect, instanța de trimitere arată că, în decizia atacată, Consiliul Concurenței a arătat că AKKA/LAA a perceput redevențe și pentru opere muzicale provenite din alte state membre și că, prin urmare, prețurile inechitabile erau de natură să descurajeze utilizarea în Letonia a operelor unor autori din alte state membre.

- 20 În ceea ce privește cel de al doilea aspect, referitor la metoda reținută pentru stabilirea caracterului inechitabil al prețurilor, ea consideră, pe de o parte, că, atunci când tarifele practicate într-un stat membru corespund unui multiplu al tarifelor aplicate în celelalte state membre, precum în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 13 iulie 1989, *Lucazeau și alții* (110/88, 241/88 și 242/88, EU:C:1989:326), această împrejurare constituie un indiciu al existenței unui abuz de poziție dominantă. Pe de altă parte, ea arată că încă există incertitudini în privința stabilirii tarifelor în situații diferite de cele din această din urmă cauză.
- 21 În speță, se pune problema dacă compararea tarifelor aplicabile în Letonia cu cele aplicabile în Estonia și în Lituania este suficientă. O comparație atât de limitată ar putea în același timp să se dovedească contraproductivă în sensul că organismele din statele limitrofe ar putea, de comun acord, să își majoreze tarifele fără ca acest lucru să fie perceptibil. În cazul în care un asemenea mod de comparație nu ar fi valid, instanța de trimitere ridică problema dacă trebuie să se compare și tarifele din toate statele membre ajustate conform indicelui PPC.
- 22 În continuare, instanța de trimitere se întreabă care sunt condițiile pentru ca tarifele să fie considerate „semnificativ mai mari” în sensul punctului 25 din Hotărârea din 13 iulie 1989, *Lucazeau și alții* (110/88, 241/88 și 242/88, EU:C:1989:326), și ca întreprinderea în cauză să fie ținută să „justifice diferența întemeindu-se pe divergențe obiective între situația statului membru în cauză și cea existentă în toate celelalte state membre”, în sensul aceluiași punct.
- 23 În ceea ce privește cel de al treilea aspect, referitor la calculul cuantumului amenzii, instanța de trimitere subliniază că o situație precum cea din litigiul principal, în care unui organism de gestiune a drepturilor de autor i s-a aplicat o amendă, nu a mai fost judecată de Curte. Astfel, problema dacă trebuie să se țină seama de sumele încasate în calitate de remunerație pentru titularii de drepturi de autori ar necesita o clarificare.
- 24 În aceste condiții, Augstākā tiesa Administratīvo lietu departaments (Curtea Supremă, Departamentul pentru cauze administrative) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Este aplicabil articolul 102 [al doilea paragraf litera (a)] TFUE într-un litigiu privind tarifele stabilite de un organism național de gestiune a drepturilor de autor în cazul în care organismul respectiv colectează redevențe inclusiv pentru operele autorilor străini, iar tarifele aplicate de acesta pot descuraja utilizarea operelor menționate în statul membru în cauză?
- 2) Pentru a stabili sensul noțiunii «prețuri inechitabile», utilizată la articolul 102 [al doilea paragraf litera (a)] TFUE, în contextul gestiunii drepturilor de autor și a drepturilor conexe, este oportună și suficientă – și în ce situații – efectuarea unei comparații între prețurile (tarifele) de pe piața relevantă și prețurile (tarifele) de pe piețele limitrofe?
- 3) Pentru a stabili sensul noțiunii «prețuri inechitabile», utilizată la articolul 102 [al doilea paragraf litera (a)] TFUE, în contextul gestiunii drepturilor de autor și a drepturilor conexe, este oportună și suficientă utilizarea [indicelui PPC] care rezultă din produsul intern brut?
- 4) Trebuie efectuată compararea tarifelor în raport cu fiecare segment tarifar sau în raport cu nivelul mediu al tarifelor?
- 5) Când trebuie să se considere că diferența dintre tarifele examinate în scopul aplicării noțiunii «prețuri inechitabile», utilizată la articolul 102 [al doilea paragraf litera (a)] TFUE, este semnificativă, astfel încât operatorul economic care are o poziție dominantă să demonstreze că tarifele sale sunt echitabile?

- 6) Ce informații pot fi solicitate în mod rezonabil operatorului economic pentru a dovedi caracterul echitabil al tarifelor privind operele protejate de drepturi de autor, în contextul aplicării articolului 102 [al doilea paragraf litera (a)] TFUE, dacă prețul acestor opere nu se poate stabili precum în cazul bunurilor materiale? Este vorba doar despre costurile administrative ale organismului de gestiune a drepturilor de autor?
- 7) În cazul încălcării dreptului concurenței, în vederea stabilirii unei amenzi, se impune excluderea din cifra de afaceri a unui organism de gestiune a drepturilor de autor a remunerațiilor plătite autorilor de organismul respectiv?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

- 25 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere urmărește să afle în esență dacă comerțul dintre statele membre poate fi afectat de nivelul redevențelor stabilite de un organism de gestiune a drepturilor de autor, precum AKKA/LAA, astfel încât articolul 102 TFUE are vocația de a se aplica.
- 26 În această privință, rezultă dintr-o jurisprudență consacrată a Curții că interpretarea și aplicarea condiției referitoare la efectele asupra comerțului dintre statele membre, prevăzută la articolele 101 și 102 TFUE, trebuie să aibă ca punct de pornire finalitatea acestei condiții, care este aceea de a determina, în materia reglementării concurenței, domeniul dreptului Uniunii în raport cu cel al statelor membre. Astfel, aparține domeniului dreptului Uniunii orice înțelegere și orice practică susceptibilă să afecteze libertatea comerțului dintre statele membre într-un sens care ar putea aduce atingere realizării obiectivelor pieței unice dintre statele membre, în special prin împărțirea piețelor naționale sau prin modificarea structurii concurenței în cadrul pieței comune (Hotărârea din 25 ianuarie 2007, Dalmine/Comisia, C-407/04 P, EU:C:2007:53, punctul 89 și jurisprudența citată).
- 27 Pentru a fi susceptibilă să afecteze comerțul dintre statele membre, o decizie, un acord sau o practică trebuie, pe baza unui ansamblu de elemente obiective de fapt și de drept, să permită să se prevadă, cu un grad de probabilitate suficient, că poate exercita o influență directă sau indirectă, reală sau potențială asupra fluxului schimburilor comerciale dintre statele membre, iar aceasta într-un asemenea mod încât să creeze temerea că poate constitui un obstacol în calea realizării unei piețe unice între statele membre. În plus, este necesar ca această influență să nu fie nesemnificativă (Hotărârea din 25 ianuarie 2007, Dalmine/Comisia, C-407/04 P, EU:C:2007:53, punctul 90 și jurisprudența citată).
- 28 Or, Curtea a recunoscut deja în mod implicit că tarifele practicate de un organism de gestiune a drepturilor de autor care deține un monopol sunt susceptibile să producă un efect asupra comerțului transfrontalier, așa încât articolul 102 TFUE este aplicabil într-o asemenea situație (a se vedea în acest sens Hotărârile din 13 iulie 1989, Tournier, 395/87, EU:C:1989:319, și Lucazeau și alții, 110/88, 241/88 și 242/88, EU:C:1989:326, precum și Hotărârea din 27 februarie 2014, OSA, C-351/12, EU:C:2014:110).
- 29 Astfel, comerțul dintre statele membre poate fi afectat prin practicile tarifare ale unui organism de gestiune a drepturilor de autor, precum AKKA/LAA, care deține un monopol în statul său membru și care a gestionat acolo, pe lângă drepturile unor titulari letoni, și pe cele ale unor titulari străini.
- 30 În consecință, trebuie să se răspundă la prima întrebare că comerțul dintre statele membre poate fi afectat de nivelul redevențelor stabilite de un organism de gestiune a drepturilor de autor care deține un monopol și care gestionează și drepturile titularilor străini, astfel încât articolul 102 TFUE are vocația de a se aplica.

Cu privire la a doua, la a treia și la a patra întrebare

- 31 Prin intermediul celei de a doua, al celei de a treia și al celei de a patra întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere urmărește să afle, în esență, pe de o parte, dacă este adecvat, pentru a se examina dacă un organism de gestiune a drepturilor de autor aplică prețuri inechitabile în sensul articolului 102 al doilea paragraf litera (a) TFUE, să se compare tarifele acestuia cu cele aplicabile în statele vecine, precum și cu cele aplicabile în alte state membre, corectate cu indicele PPC, și, pe de altă parte, dacă această comparație trebuie să fie efectuată în raport cu fiecare segment de utilizatori sau în raport cu nivelul mediu al tarifelor.
- 32 Trebuie amintit de la bun început că noțiunea „întreprindere”, vizată la articolul 102 TFUE, cuprinde orice entitate care exercită o activitate economică, independent de statutul juridic al acestei entități și de modul său de finanțare (a se vedea printre altele Hotărârea din 1 iulie 2008, MOTOE, C-49/07, EU:C:2008:376, punctele 20 și 21 și jurisprudența citată).
- 33 Reprezintă o activitate economică orice activitate care constă în oferirea de bunuri sau de servicii pe o anumită piață (Hotărârea din 1 iulie 2008, MOTOE, C-49/07, EU:C:2008:376, punctul 22 și jurisprudența citată). În speță, reiese din dosarul aflat la dispoziția Curții că nu se contestă că activitatea AKKA/LAA, care constă în colectarea redevențelor din care sunt remunerați autorii de opere muzicale, este un serviciu.
- 34 Pe de altă parte, un organism precum AKKA/LAA, care dispune de un monopol pentru furnizarea unui astfel de serviciu pe teritoriul unui stat membru, deține o poziție dominantă pe o parte semnificativă din piața internă în sensul articolului 102 TFUE (a se vedea în acest sens Hotărârea din 27 februarie 2014, OSA, C-351/12, EU:C:2014:110, punctul 86 și jurisprudența citată).
- 35 Or, exploatarea abuzivă a unei poziții dominante în sensul articolului menționat ar putea consta în practicarea unui preț excesiv, fără raport rezonabil cu valoarea economică a prestației furnizate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 decembrie 2008, Kanal 5 et TV 4, C-52/07, EU:C:2008:703, punctul 28 și jurisprudența citată).
- 36 În această privință, trebuie să se aprecieze dacă există o disproporție excesivă între costul efectiv suportat și prețul efectiv solicitat și, în cazul unui răspuns afirmativ, să se examineze dacă este vorba despre impunerea unui preț inechitabil, fie la nivel absolut, fie prin comparație cu produsele concurente (Hotărârea din 14 februarie 1978, United Brands și United Brands Continental/Comisia, 27/76, EU:C:1978:22, punctul 252).
- 37 Cu toate acestea, după cum a arătat în esență avocatul general în special la punctul 36 din concluzii și după cum a recunoscut și Curtea (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 februarie 1978, United Brands și United Brands Continental/Comisia, 27/76, EU:C:1978:22, punctul 253), există alte metode care permit stabilirea caracterului excesiv eventual al unui preț.
- 38 Așadar, potrivit jurisprudenței Curții, o metodă întemeiată pe o comparare a prețurilor aplicate în statul membru în cauză cu cele aplicate în alte state membre trebuie considerată valabilă. Astfel, rezultă din această jurisprudență că, în cazul în care o întreprindere în poziție dominantă impune tarife pentru serviciile pe care le prestează, care sunt semnificativ mai ridicate decât cele practicate în celelalte state membre, și în cazul în care compararea nivelurilor tarifelor a fost efectuată pe o bază omogenă, această diferență trebuie să fie considerată un indiciu al unui abuz de poziție dominantă (Hotărârile din 13 iulie 1989, Tournier, 395/87, EU:C:1989:319, punctul 38, precum și Lucazeau și alții, 110/88, 241/88 și 242/88, EU:C:1989:326, punctul 25).
- 39 Cu toate acestea, având în vedere că, în cauzele în care s-au pronunțat hotărârile menționate la punctul anterior, tarifele practicate de un organism de gestiune a drepturilor de autor dintr-un stat membru au fost comparate cu cele în vigoare în toate celelalte state membre de la acea dată, instanța de trimitere

solicită să se stabilească dacă o comparație, precum cea efectuată de Consiliul Concurenței în cauza principală între tarifele aplicate de AKKA/LAA în Letonia și cele practicate în Lituania și în Estonia, consolidată printr-o comparație cu tarifele practicate în alte state membre corectate cu indicele PPC, este suficient de reprezentativă.

- 40 În această privință, trebuie arătat mai întâi că o comparație nu poate fi considerată ca fiind insuficient de reprezentativă pentru simplul motiv că implică un număr restrâns de state membre.
- 41 Dimpotrivă, o asemenea comparație de poate dovedi relevantă, cu condiția, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 61 din concluzii, ca statele membre de referință să fie selecționate potrivit unor criterii obiective, corespunzătoare și verificabile. Așadar, nu este necesară existența unui număr minim de piețe care trebuie comparate, iar alegerea piețelor similare corespunzătoare depinde de împrejurările proprii fiecărui caz.
- 42 Printre aceste criterii pot figura în special obiceiurile de consum și alte elemente economice sau socioculturale, precum produsul intern brut pe locuitor și patrimoniul cultural și istoric. Revine instanței de trimitere sarcina de a aprecia relevanța criteriilor aplicate în cauza principală, ținând seama de ansamblul împrejurărilor din speță.
- 43 În ceea ce privește compararea tarifelor practicate de organismul de gestiune a drepturilor de autor în discuție în litigiul principal cu cele practicate de organisme instalate în cele aproximativ douăzeci de state membre altele decât Estonia și Lituania, o asemenea comparație poate funcționa ca o verificare a rezultatelor deja obținute prin intermediul unei comparații care a inclus un număr mai redus de state membre.
- 44 În continuare, trebuie amintit că o comparație între prețurile aplicate în statul membru în cauză și cele aplicate în alte state membre trebuie să fie efectuată pe o bază omogenă (Hotărârile din 13 iulie 1989, Tournier, 395/87, EU:C:1989:319, punctul 38, precum și Lucazeau și alții, 110/88, 241/88 și 242/88, EU:C:1989:326, punctul 25).
- 45 În speță, revine instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă, în statele de referință selecționate, metoda de calculare a tarifelor, întemeiată pe suprafața magazinului sau a spațiului de servicii în cauză, este similară cu metoda de calcul aplicabilă în Letonia. În cazul în care aceasta ar fi situația, instanța respectivă ar putea concluziona că baza de comparare a fost omogenă, cu condiția însă ca indicele PPC să fi fost încorporat în comparația cu tarifele care sunt practicate în statele membre în care condițiile economice nu sunt similare cu cele existente în Letonia.
- 46 În această din urmă privință, este necesar să se constate, după cum a arătat avocatul general la punctul 85 din concluzii, că există, ca regulă generală, diferențe de preț semnificative între statele membre pentru servicii identice, aceste discrepanțe fiind în strânsă legătură cu diferența dintre puterea de cumpărare a cetățenilor, exprimată prin indicele PPC. Capacitatea operatorilor de magazine sau de spații de servicii de a plăti pentru serviciile organismului de gestiune a drepturilor de autor este influențată de nivelul de viață și de puterea de cumpărare. Astfel, compararea, pentru un serviciu identic, a tarifelor în vigoare în mai multe state membre în care nivelul de viață diferă implică în mod necesar luarea în considerare a indicelui PPC.
- 47 În sfârșit, instanța de trimitere ridică problema dacă trebuie să se compare diferitele segmente de utilizatori sau, dimpotrivă, tariful mediu al tuturor segmentelor.
- 48 Astfel cum s-a confirmat în ședință, termenii „segmente de utilizatori” vizează magazinele și spațiile de servicii cu o anumită suprafață. În această privință, reiese din elementele dosarului aflat la dispoziția Curții și din intervențiile din ședință că o diferență de tarif poate fi constatată, printre altele, în cadrul aceluiași segment specific.

- 49 Este de competența autorității de concurență în cauză să efectueze comparația și să stabilească cadrul acesteia, cu precizarea că aceasta dispune de o anumită marjă de manevră și că nu există o singură metodă adecvată. În scop ilustrativ, trebuie arătat că, în cauzele în care s-au pronunțat Hotărârile din 13 iulie 1989, Tournier (395/87, EU:C:1989:319), precum și Lucazeau și alții (110/88, 241/88 și 242/88, EU:C:1989:326), comparația privea redevențe percepute în diferite state membre de la o discotecă tip care avea anumite caracteristici determinate printre care figura și suprafața.
- 50 Astfel, este posibilă efectuarea comparației asupra unui sau mai multor segmente specifice în cazul în care există indicii că caracterul excesiv eventual al redevențelor se referă la segmentele menționate, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.
- 51 Având în vedere toate cele ce precedă, trebuie să se răspundă la cea de a doua, la cea de a treia și la cea de a patra întrebare că, pentru a se examina dacă un organism de gestiune a drepturilor de autor aplică prețuri inechitabile în sensul articolului 102 al doilea paragraf litera (a) TFUE, este adecvat să se compare tarifele acestuia cu cele aplicabile în statele vecine, precum și cu cele aplicabile în alte state membre, corectate cu indicii PPC, cu condiția ca statele de referință să fi fost selecționate potrivit unor criterii obiective, corespunzătoare și verificabile, iar baza comparațiilor efectuate să fie omogenă. Este posibilă compararea tarifelor practicate pe unul sau pe mai multe segmente de utilizatori specifice în cazul în care există indicii că caracterul excesiv al redevențelor privește aceste segmente.

Cu privire la a cincea și la a șasea întrebare

- 52 Prin intermediul celei de a cincea și al celei de a șasea întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească, pe de o parte, care este pragul de la care diferența dintre tarifele comparate trebuie să fie considerată semnificativă și, prin urmare, constituie un indiciu al unui abuz de poziție dominantă și, pe de altă parte, ce elemente de probă poate prezenta organismul de gestiune a drepturilor de autor pentru a respinge caracterul excesiv al tarifelor.
- 53 Trebuie amintit mai întâi că, atunci când o întreprindere în poziție dominantă impune tarife pentru serviciile pe care le prestează, care sunt semnificativ mai ridicate decât cele practicate în celelalte state membre, această diferență trebuie să fie considerată un indiciu al unui abuz de poziție dominantă (Hotărârile din 13 iulie 1989, Tournier, 395/87, EU:C:1989:319, punctul 38, precum și Lucazeau și alții, 110/88, 241/88 și 242/88, EU:C:1989:326, punctul 25).
- 54 Or, în speță, după cum arată instanța de trimitere, diferența existentă între tarifele practicate în Letonia și cele practicate în celelalte state membre de referință este mai puțin ridicată decât diferența care fusese constatată între redevențele din anumite state membre în cauzele în care s-a pronunțat Hotărârile din 13 iulie 1989, Tournier (395/87, EU:C:1989:319), precum și Lucazeau și alții (110/88, 241/88 și 242/88, EU:C:1989:326). În această privință, instanța respectivă arată că, potrivit constatărilor efectuate de Consiliul Concurenței, pentru suprafețele cuprinse între 81 m² și 201-300 m², tarifele din Letonia erau de cel puțin două ori mai ridicate decât cele aplicate în Estonia și în Lituania. În ceea ce privește comparația efectuată cu tarifele aplicate în celelalte state membre menționate la punctul 43 din prezenta hotărâre, instanța amintită a constatat că tarifele aplicabile în Letonia depășeau cu 50 % până la 100 % nivelul mediu al tarifelor din Uniune, precizând chiar că, în ceea ce privește redevențele datorate pentru spațiile cu o suprafață de la 85,5 m² până la aproximativ 140 m², numai tarifele practicate în România erau mai ridicate decât redevențele în vigoare în Letonia.
- 55 Cu toate acestea, nu se poate deduce din Hotărârea din 13 iulie 1989, Tournier (395/87, EU:C:1989:319), și nici din Hotărârea din 13 iulie 1989, Lucazeau și alții (110/88, 241/88 și 242/88, EU:C:1989:326), că diferențe precum cele constatate în cauza principală nu pot fi calificate niciodată drept „semnificative”. Nu există astfel un prag minim de la care un tarif trebuie să fie calificat drept „semnificativ mai ridicat”, dat fiind că împrejurările proprii fiecărei spețe sunt determinante în această

privință. Așadar, o diferență între redevențe ar putea fi calificată drept „semnificativă” în cazul în care este importantă și persistentă în lumina faptelor, în ceea ce privește în special piața în cauză, aspect a cărui examinare este de competența instanței de trimitere.

- 56 Trebuie subliniat în această privință că, după cum a arătat avocatul general la punctul 107 din concluzii, diferența trebuie să fie de o anumită importanță pentru ca tarifele în cauză să poată fi calificate drept „abuzive”. În plus, această diferență trebuie să persiste o anumită perioadă, iar nu să fie temporară sau episodică.
- 57 Este necesar să se arate în continuare că aceste elemente nu constituie decât indicii ale unui abuz de poziție dominantă. Organismul de gestiune a drepturilor de autor are posibilitatea de a justifica diferența întemeindu-se pe divergențe obiective între situația statului membru în cauză și cele existente în celelalte state membre incluse în comparație (a se vedea în acest sens Hotărârile din 13 iulie 1989, Tournier, 395/87, EU:C:1989:319, punctul 38, precum și Lucazeau și alții, 110/88, 241/88 și 242/88, EU:C:1989:326, punctul 25).
- 58 Pentru a justifica o asemenea diferență, pot fi luate în considerare anumite elemente, precum raportul care există între nivelul redevenței și suma efectiv plătită titularilor de drepturi. Astfel, în cazul în care proporția produsului redevențelor alocată costurilor de colectare, de administrare și de repartizare, mai degrabă decât titularilor drepturilor de autor, este considerabil mai ridicată, nu este exclus ca tocmai lipsa concurenței pe piața în cauză să permită să se explice caracterul greoi al aparatului administrativ și, prin urmare, cota ridicată a redevențelor (a se vedea în acest sens Hotărârile din 13 iulie 1989, Tournier, 395/87, EU:C:1989:319, punctul 42, precum și Lucazeau și alții, 110/88, 241/88 și 242/88, EU:C:1989:326, punctul 29).
- 59 În speță, AKKA/LAA a susținut, în ședință, că partea din costurile de colectare, de administrare și de repartizare nu depășește 20 % din suma totală percepută. Dacă aceasta este situația, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere, aceste costuri nu par la prima vedere ca fiind nerezonabile în raport cu sumele plătite titularilor drepturilor de autor și, prin urmare, ca făcând dovada unei gestiuni ineficace. În plus, faptul că respectivele costuri sunt mai ridicate decât cele din statele membre de referință s-ar putea explica prin existența unor elemente obiective care au o incidență asupra costurilor, precum o reglementare specială care îngreunează funcționarea aparatului administrativ sau alte caracteristici proprii pieței în cauză.
- 60 În schimb, în cazul în care se dovedește că remunerațiile plătite de AKKA/LAA titularilor de drepturi sunt mai ridicate decât cele plătite în statele de referință și că această diferență poate fi considerată semnificativă, AKKA/LAA ar avea obligația să justifice o asemenea împrejurare. O astfel de justificare ar putea consta în existența unei legislații naționale privind remunerația echitabilă care diferă de cea din celelalte state membre, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.
- 61 Rezultă că trebuie să se răspundă la cea de a cincea și la cea de a șasea întrebare că diferența dintre tarifele comparate trebuie să fie considerată semnificativă în cazul în care este importantă și persistentă. O asemenea diferență constituie un indiciu al unui abuz de poziție dominantă și revine organismului de gestiune a drepturilor de autor aflat în poziție dominantă sarcina de a dovedi că prețurile sale sunt echitabile, întemeindu-se pe elemente obiective care au o incidență asupra costurilor de gestiune sau asupra remunerației titularilor de drepturi.

Cu privire la a șaptea întrebare

- 62 Prin intermediul celei de a șaptea întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă, în cazul în care încălcarea vizată la articolul 102 al doilea paragraf litera (a) TFUE este stabilită, remunerațiile destinate titularilor de drepturi trebuie să fie incluse, în vederea determinării cuantumului amenzii, în cifra de afaceri a organismului de gestiune a drepturilor de autor în cauză.

- 63 Reiese din cuprinsul articolului 5 din Regulamentul nr. 1/2003 că autoritățile de concurență ale statelor membre pot, în cadrul aplicării articolului 102 TFUE, să impună amenzi, penalități cu titlu cominatoriu sau orice alte sancțiuni prevăzute de dreptul lor național.
- 64 În această privință, este necesar să se asigure o aplicare uniformă a articolului 102 TFUE în Uniune pentru a se realiza o aplicare efectivă a articolului menționat. Astfel, deși articolul 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003, aplicabil amenzilor impuse de Comisia Europeană în caz de încălcare a articolelor 101 și 102 TFUE, nu este obligatoriu pentru autoritățile naționale de concurență, este posibil ca acestea din urmă, atunci când examinează cifra de afaceri a unei întreprinderi în vederea stabilirii quantumului maxim al amenzii care trebuie aplicată respectivei întreprinderi pentru încălcarea articolului 102 TFUE, să adopte un demers care să fie coerent cu interpretarea noțiunii „cifra de afaceri” care figurează la articolul 23 menționat.
- 65 Or, rezultă dintr-o jurisprudență constantă a Curții că această noțiune se referă la valoarea vânzărilor de bunuri sau de servicii, realizate de întreprinderea în cauză, reflectând astfel situația economică reală a acesteia (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 septembrie 2016, Pilkington Group și alții/Comisia, C-101/15 P, EU:C:2016:631, punctele 16-18 și jurisprudența citată).
- 66 În speță, după cum s-a arătat la punctul 33 din prezenta hotărâre, prestațiile furnizate de AKKA/LAA constau în colectarea redevențelor din care sunt remunerați autorii de opere muzicale. Revine instanței de trimitere sarcina de a examina, având în vedere ansamblul circumstanțelor relevante ale cauzei principale, dacă partea din aceste redevențe care reprezintă remunerațiile plătite autorilor menționați este inclusă în valoarea prestărilor de servicii furnizate de AKKA/LAA.
- 67 În această privință, instanța de trimitere ar putea printre altele să ia în considerare raporturile juridice și economice care există, în temeiul dreptului național, între AKKA/LAA, în calitate de intermediar, și titularii de drepturi, pentru a determina dacă ele constituie o unitate economică. Dacă aceasta ar fi situația, s-ar putea considera că partea care reprezintă remunerațiile destinate acestor titulari face parte din valoarea serviciului furnizat de AKKA/LAA.
- 68 Pe de altă parte, este necesar să se arate că, atunci când o autoritate de concurență națională aplică o amendă, aceasta trebuie, la fel ca orice sancțiune impusă de autoritățile naționale ca urmare a unei încălcări a dreptului Uniunii, să fie efectivă, proporțională și disuasivă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 iulie 1999, Nunes și de Matos, C-186/98, EU:C:1999:376, punctul 10 și jurisprudența citată).
- 69 În această privință, pentru a determina quantumul final al amenzii, trebuie de asemenea să se țină seama de faptul că Consiliul Concurenței a aplicat deja o primă amendă AKKA/LAA în cursul anului 2008, pentru motivele că aceasta practica prețuri inechitabile, și că, în cursul anului 2013, în urma unei noi anchete, o a doua amendă a fost aplicată acesteia prin decizia atacată, ca urmare a unei încălcări a articolului 102 al doilea paragraf litera (a) TFUE.
- 70 Prin urmare, trebuie luată în considerare durata globală a încălcării, caracterul său repetitiv, precum și problema dacă prima amendă a fost suficient de disuasivă pentru a asigura caracterul efectiv, proporțional și disuasiv al sancțiunii aplicate, astfel cum se menționează la punctul 68 din această hotărâre.
- 71 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la a șaptea întrebare că, în cazul în care încălcarea vizată la articolul 102 al doilea paragraf litera (a) TFUE este dovedită, remunerațiile destinate titularilor de drepturi trebuie să fie incluse, în vederea stabilirii valorii amenzii, în cifra de afaceri a organismului de gestiune a drepturilor de autor în cauză, cu condiția ca aceste remunerații să facă parte din valoarea prestațiilor furnizate de acest organism și ca includerea menționată să fie

necesară pentru asigurarea caracterului efectiv, proporțional și disuasiv al sancțiunii aplicate. Revine instanței de trimitere sarcina de a verifica, având în vedere ansamblul împrejurărilor cauzei, dacă aceste condiții sunt îndeplinite.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 72 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

- 1) Comerțul dintre statele membre poate fi afectat de nivelul redevențelor stabilite de un organism de gestiune a drepturilor de autor care deține un monopol și care gestionează și drepturile titularilor străini, astfel încât articolul 102 TFUE are vocația de a se aplica.
- 2) Pentru a se examina dacă un organism de gestiune a drepturilor de autor aplică prețuri inechitabile în sensul articolului 102 al doilea paragraf litera (a) TFUE, este adecvat să se compare tarifele acestuia cu cele aplicabile în statele vecine, precum și cu cele aplicabile în alte state membre, corectate cu indicii de paritate a puterii de cumpărare, cu condiția ca statele de referință să fi fost selecționate potrivit unor criterii obiective, corespunzătoare și verificabile, iar baza comparațiilor efectuate să fie omogenă. Este posibilă compararea tarifelor practicate pe unul sau pe mai multe segmente de utilizatori specifice în cazul în care există indicii că caracterul excesiv al redevențelor privește aceste segmente.
- 3) Diferența dintre tarifele comparate trebuie să fie considerată semnificativă în cazul în care este importantă și persistentă. O asemenea diferență constituie un indiciu al unui abuz de poziție dominantă și revine organismului de gestiune a drepturilor de autor aflat în poziție dominantă sarcina de a dovedi că prețurile sale sunt echitabile, întemeindu-se pe elemente obiective care au o incidență asupra costurilor de gestiune sau asupra remunerației titularilor de drepturi dominante.
- 4) În cazul în care încălcarea vizată la articolul 102 al doilea paragraf litera (a) TFUE este dovedită, remunerațiile destinate titularilor de drepturi trebuie să fie incluse, în vederea stabilirii valorii amenzii, în cifra de afaceri a organismului de gestiune a drepturilor de autor în cauză, cu condiția ca aceste remunerații să facă parte din valoarea prestațiilor furnizate de acest organism și ca includerea menționată să fie necesară pentru asigurarea caracterului efectiv, proporțional și disuasiv al sancțiunii aplicate. Revine instanței de trimitere sarcina de a verifica, având în vedere ansamblul împrejurărilor cauzei, dacă aceste condiții sunt îndeplinite.

Semnături